

MUZEUM UNIWERSYTETA MIKULTURY

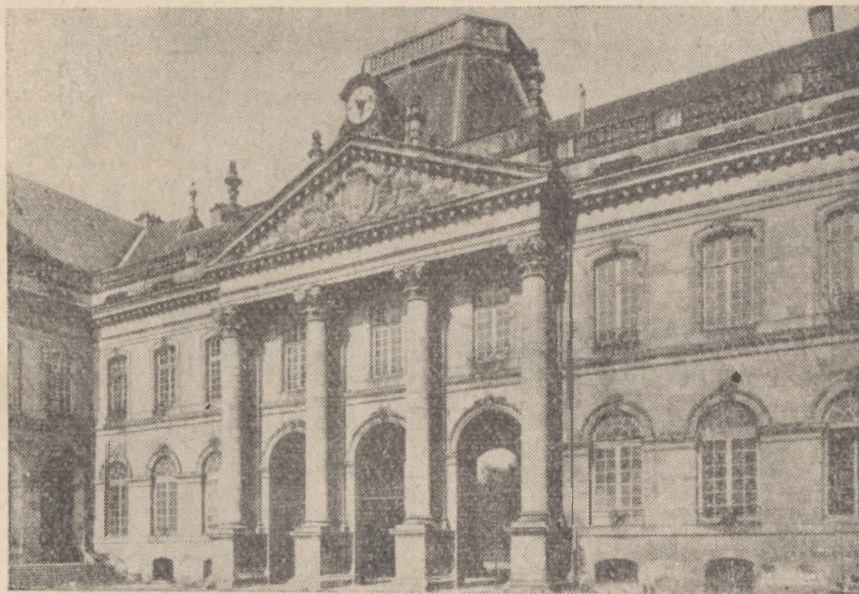
informator

MUZEUM W GRUDZIĄDZU

Rok IV Nr 5—6 (35—36)

maj—czerwiec 1963

Muzeum w Grudziądzu, ul. Wodna 3/5, jest otwarte we wtorki, środy i piątki w godz. 10—18, w czwartki i soboty: 10—15, w niedziele i święta: 14—18. W poniedziałki i dni poświęczone Muzeum jest zamknięte. We wtorki wstęp bezpłatny. W pozostałe dni opłata wynosi: 1 zł, ulgowa 0,50 zł, a dla grup powyżej 10 osób — 0,25 zł od osoby.

Zamek w Lunéville (Francja) — obecnie siedziba Muzeum (patrz str. 2 i 9)

WYSTAWY STAŁE

- * PRADZIEJE ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ
- * HISTORIA GRUDZIĄDZA W ZARYSIE
- * KULTURA MATERIALNA OKOLIC GRUDZIĄDZA
- * GALERIA WSPÓŁCZESNEGO MALARSTWA POMORSKIEGO
- * MALARSTWO POLSKIE PRZEŁOMU XIX I XX WIEKU

WYSTAWY CZASOWE

WOJEWÓDZKA WYSTAWA TWÓRCZOŚCI MŁODZIEŻY I DZIECI. Wielka wystawa wojewódzka twórczości technicznej, malarskiej, fotograficznej i rękodzielnicstwa młodzieży i dzieci szkół i zakładów opiekuńczo-wychowawczych województwa bydgoskiego, czynna w salach grudziądzkiego Muzeum w okresie: 11. VI.—29. VI. 1963 r. Organizatorem wystawy, na którą składa się kilkaset eksponatów, jest Kuratorium Okręgu Szkolnego Bydgoskiego w Toruniu przy współ-

udziale Domu Kultury Dzieci i Młodzieży oraz Państwowego Muzeum w Grudziądzu.

FOTOGRAFIKA JERZEGO DYGASIEWICZA. Wystawa 50 fotogramów współczesnego artysty-fotografika z Gdyni, zorganizowana przy współudziale Kujawsko-Pomorskiego Towarzystwa Kulturalnego w salach Muzeum w Grudziądzu. Jej otwarcie nastąpiło w dniu 31 maja 1963 r. z okazji „Dni Oświaty, Książki i Prasy”.

WYSTAWY RUCHOME

GALERIA WSPÓŁCZESNEGO MALARSTWA POMORSKIEGO W LUNEVILLE (FRANCJA). Wystawa 99 prac malarskich ze zbiorów grudziądzkiej Galerii Współczesnego Malarstwa Pomorskiego, uruchomiona w dniu 23 czerwca 1963 r. w Muzeum na Zamku w Lunéville pod Nancy (Francja) — w dawnej siedzibie

króla Polski i księcia Lotaryngii i Baru — Stanisława Leszczyńskiego. W wystawie uczestniczy 37 artystów-malarzy województwa bydgoskiego, reprezentowanych przez swoje najlepsze osiągnięcia twórcze ostatnich lat. Ekspozycja została uruchomiona z okazji obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego we Francji.

TORUŃSKA GRAFIKA ARTYSTYCZNA WE FRANCJI. Zestaw 91 prac graficznych 11 artystów toruńskich — ze zbiorów Muzeum w Grudziądzu — uczestniczący od dnia 18 czerwca 1963 r. w Europejskiej Wystawie Sztuki Współczesnej w Lyonie. Upřednio — w II poł. kwietnia 1963 r. — ekspozycja ta była otwarta w Uzès (departament Gard), a od 4 do 12 maja br. w siedzibie „Tourisme et Travail” w Montpellier (dep. Herault). Na wystawę składają się prace następujących artystów: St. Borysowskiego, T. Niesiołowskiego, Izoldy, Józefa i Zygmunta Kotlarczyków, R. Krzywki, B. Narębskiej-Dębskiej, T. Jakubowskiej, M. Wąsowskiej, M. Pokorskiej i A. Nowogródzkiej-Wadowskiej.

WSPÓŁCZESNE MALARSTWO POMORSKIE (ZE ZBIORÓW GWMP). Ekspozycja 12 prac malarskich, pochodzących ze zbiorów Galerii Współczesnego Malarstwa Pomorskiego, urządzona w biurach Narodowego Banku Polskiego i OM w Grudziądzu, ul. Sienkiewicza. Na wystawę, zorganizowaną w dniu 15 maja br., składają się prace następujących autorów: St. Borysowskiego, W. Czuryło, B. Jamonita, J. Stepienia, Wl. Frydrycha, A. Grabarza, F. Kossowskiej W. Wasika i B. Zacharka.

GRAFIKA LEONA WYCZÓŁKOWSKIEGO. Wystawa uruchomiona w dniu 17 maja br. w gmachu Prezydium MRN (Biblioteka) w Łasinie. Składa się na nią 12 grafik Leona Wyczółkowskiego, pochodzących ze zbiorów Państwowego Muzeum w Grudziądzu. Większość wystawionych reprodukcji stanowią prace z cyklu „Drzewa”. Współorganizatorem wystawy jest Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne.

REPRODUKCJE MALARSTWA ROSYJSKIEGO XIX WIEKU. Druga część cyklu wystaw malarstwa rosyjskiego i radzieckiego w reprodukcji, urządzona w lokalu kawiarni „Stylowa” w Grudziądzu, a pochodząca ze zbiorów Muzeum. Wystawa obejmuje 10 prac — reprodukcji obrazów malarzy rosyjskich przełomu XIX i XX wieku, m. in.: B. N. Jako-

wiewa, I. A. Łokomskiego, B. A. Siemowa, A. M. Gerasimowa.

Zestaw reprodukcji malarstwa radzieckiego udostępniony jest również w gmachu Komitetu Powiatowego PZPR w Grudziądzu — od dnia 2. IV. br. Podobny cykl reprodukcji eksponowany jest od 30. V. 63 r. w Grudziądzkim Klubie Sportowym Przystań Wioślarska „Olimpia”.

PRACE BARBARY PYSZORY. Ekspozycja 18 prac współczesnej artystki bydgoskiej, czynna w klubie ZMS „Arabska” w Grudziądzu w okresie: 5. II. — 30. V. 1963 r. Współorganizatorem wystawy był grudziądzki Oddział Kujawsko-Pomorskiego Towarzystwa Kulturalnego.

ZABYTKOWA CERAMIKA KASZUBSKA. Pokaz 17 eksponatów zabytkowej ceramiki kaszubskiej z pracowni Necla, urządzony w witrynie Punktu Usługowego w Grudziądzu, przy ul. Długiej. Wśród wystawionych przedmiotów znajdują się: flakoniki, dzbanuszki, dwojaki, wazy itp. ze zbiorów Muzeum. Pokaz został zorganizowany w ramach „Dni Ochrony Zabytków”. Obejrzał go setki przechodniów w okresie od 9 do 25 maja br.

MEDALE I ODZNACZENIA POLSKIE. Pokaz zorganizowany w „Dniach Ochrony Zabytków” w witrynie Optycznego Sklepu Usługowego w Grudziądzu przy ul. Wybickiego, obejmujący cztery tablice z 25 eksponatami (18 medali i 7 miniaturek) ze zbiorów Muzeum. Medale i odznaczenia pochodzą z okresu XVIII—XX wieku. Pokaz był czynny w okresie: 11—25. V. 63 r.

BROŃ I LUDOWY SPRZĘT MYŚLIWSKI. Pokaz w witrynie Zakładu Fryzjerskiego przy ul. Starorynkowej w Grudziądzu, czynny od 17 do 25 maja br. Obejmuje on m. in.: strzelby, torby myśliwskie, rogi i puszki metalowe do prochu — eksponaty ze zbiorów Muzeum w Grudziądzu. I ten pokaz został zorganizowany w ramach „Dni Ochrony Zabytków”.

UWAGI O STANIE I PERSPEKTYWACH MUZEALNICTWA POLSKIEGO

Spoleczne zainteresowanie muzealnictwem to nie sprawa takiego czy innego zarządzenia lub uchwały. Zostało ono na przestrzeni wielu lat wypracowane przez muzea w bezpośrednich kontaktach ze społeczeństwem, w codziennej pracy oświatowej, upowszechnianiu kultury poprzez prezentację wystaw stałych, czasowych i objazdowych, dorobek naukowy, wydawnictwa i stosowanie różnorodnych form w docieraniu do odbiorcy.

W wielu województwach i miastach muzea stają się ośrodkami koncentrującymi życie kulturalne, spełniając nie tylko rolę wychowawczą, oświatową i naukową w tradycyjnych formach i pojęciach właściwych działalności muzeów, ale stając się w całym tego słowa znaczeniu uniwersytetami kultury, a więc instytucjami, które uzupełniają działalność wyższych uczelni lub też zastępują je w środowiskach, które ich nie posiadają.

Nie z przypadku muzea zajmują pierwsze miejsce w Roczniku Nauki Polskiej i nie jest przypadkiem, że wydawnictwa muzeów, zwłaszcza periodyki w postaci roczników czy też materiałów — nie tylko muzeów centralnych ale i okręgowych — są często zaliczane do najważniejszych wydawnictw omawiających historię, ekonomikę i współczesną problematykę społeczną poszczególnych województw.

Posiadamy w tej chwili w Polsce 232 muzea, które — rzecz jasna — reprezentują różne wartości ekspozycyjne i naukowe, tak jak też podlegają różnym resortom.

Największa ilość muzeów znajduje się w zasięgu resortu kultury, bo ogółem 176 placówek. Nadal zarysowuje się tendencja do tworzenia nowych muzeów, która wynika niewątpliwie ze społecznej potrzeby poszczególnych środowisk. W roku 1961 zanotowaliśmy powstanie 17 nowych muzeów, a w roku 1962 — 12.

Decentralizacja muzealnictwa, polegająca na przekazywaniu większości muzeów w bezpośrednią gestię prezydentów

wojewódzkich rad narodowych, dała bardzo dobre rezultaty. Wpłynęła ona na poważny rozwój ilościowy placówek muzealnych, co łączyło się z ożywieniem regionalizmu po 1956 roku. W sumie od momentu decentralizacji życia kulturalnego powstało na terenie całego kraju około 50 nowych muzeów. Widzimy zatem, że co roku powstaje od 10 do kilkunastu nowych muzeów. Wśród tych nowo powstałych placówek są takie jak Muzeum Zamkowe w Malborku czy Muzeum Morskie w Gdańsku, ale jest też cały szereg małych muzeów regionalnych i monograficznych. Wydaje się, że lista placówek muzealnych powstałych w 1962 r. jest bardzo charakterystyczna. Figurują na niej małe muzea regionalne, których organizowanie trwało nieraz wiele lat, (np. Muzeum Ślezańskie w Sobótce, Muzeum w Złotowie, Muzeum w Krasnymstawie, Muzeum w Klukach (skansen), muzea powstałe w związku z rocznicami i obchodami (np. Muzeum J. I. Kraszewskiego w Romanowie i Muzeum X Pawilonu na Cytadeli w Warszawie), muzea ruchu rewolucyjnego w Poznaniu i Białymstoku, Wilhelma Piecka w Gubinie i muzeum martyrologii w Sztutowie. Widzimy zatem, że wśród muzeów utworzonych w 1962 r. figurują placówki o bardzo różnorodnym charakterze i profilu.

Dokonany swego czasu podział na okręgi muzealne i utworzenie muzeów okręgowych jest z całą pewnością słuszny z tą jedyną poprawką, że w chwili obecnej — po decentralizacji — okręg muzealny odpowiada województwu. Istnienie muzeów okręgowych jest w pełni uzasadnione, pomimo że uległa zmianie zależność od nich muzeów „podopiecznych”, które jako muzea regionalne usamodzielnili się pod względem finansowym, podlegając często bezpośrednio powiatowym czy miejskim radom narodowym.

Patrząc na nasze muzealnictwo od strony struktury specjalistycznej otrzymamy następujący obraz w pionie muzeów resortu Kultury i Sztuki: 34 mu-

zea artystyczne, 8 archeologicznych, 42 typu historycznego, 1 przyrodnicze, 4 techniczne, 71 regionalnych. Oprócz całkiem zrozumiałej dominacji pod względem ilościowym muzeów regionalnych uderza fakt dużej ilości muzeów artystycznych, do których zalicza się — prócz muzeów narodowych — większość muzeów okręgowych oraz historycznych.

Porównując stan ilościowy muzeów archeologicznych i etnograficznych (stosunek 8 do 14) można by przypuszczać, że etnografia jest u nas w lepszej sytuacji niż archeologia, gdy tymczasem jest wręcz przeciwnie. Muzea archeologiczne są przeważnie placówkami dużymi, o długich tradycjach, posiadającymi odpowiednie zaplecze oraz liczną kadrę pracowników. Wystarczy tutaj wymienić takie muzea jak warszawskie P. M. A., Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, Krakowie, czy w Łodzi, aby zorientować się z jakimi potentatami mamy do czynienia. Natomiast wśród muzeów etnograficznych dominującą rolę mają: Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej w Warszawie, Muzeum Etnograficzne w Toruniu i Muzeum Etnograficzne w Krakowie. Reszta to przeważnie oddziały muzeów okręgowych lub muzea regionalne o zdecydowanym profilu etnograficznym.

Poważne zastrzeżenia budzi stan muzealnictwa przyrodniczego, które podzielone pomiędzy kilka resortów nie może się rozwinąć i walczy z trudnościami lokalowymi i kadrowymi. Wiele zbiorów przyrodniczych, ocalałych z pożogi wojennej, uległo rozproszeniu, niektóre kolekcje, służące celom naukowym, są niedostępne dla publiczności. Problem muzealnictwa posiadającego tak kapitalne znaczenie dla kształtowania i upowszechniania materialistycznego światopoglądu wciąż jeszcze oczekuje na rozwiązanie. Podkreślić tu należy pionierską rolę Muzeum Ziemi w Warszawie. Podobnie muzealnictwo techniczne, spełniające ważną rolę we współczesnym świecie napotyka na sporo trudności w naszym kraju. Wprawdzie istnieje Muzeum Techniki w Warszawie, prowadzące szeroką działalność, wprawdzie powstało kilka muzeów o profilu technicz-

nym jak np. Muzeum Morskie w Gdańsku czy Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, ale wciąż jeszcze jesteśmy dalecy od dysponowania racjonalnie rozmieszczoną siecią muzeów, których zadaniem byłoby nie tylko chronienie i eksponowanie zabytków techniki, ale równocześnie krzewienie kultury technicznej.

Muzea podległe resortowi Kultury i Sztuki wykazują w swoich sprawozdaniach 621 działów, z których 434 to tzw. działy otwarte, udostępnione zwiedzającym.

Najwięcej posiadamy działów sztuki, bo aż 145 i historycznych, których jest 113. Następne miejsca zajmują działy: etnograficzne (103), archeologiczne (90), przyrodnicze (46), ikonograficzno-biblioteczne i dokumentacyjne (21), przemysłowo-techniczne (15), militariów (8), instrumentów muzycznych (1), naukowo-oświatowe (25) oraz bliżej niesprecyzowane, określone jako regionalne (6).

Chciałbym zwrócić uwagę na osiągnięcia muzealnictwa na polu naukowym i oświatowym. Ciężar gatunkowy poszczególnych muzeów pod względem naukowym jest oczywiście bardzo różny w zależności od jakości i liczby pracowników zatrudnionych w danym muzeum, jakości zbiorów, tradycji naukowych itp. Ale nawet małe muzea regionalne często podejmują na swoim terenie odpowiedzialne zadania naukowe. Skala prac naukowych prowadzonych w muzealnictwie jest bardzo szeroka. Od wielkich przedsięwzięć, podejmowanych przez muzea narodowe i centralne specjalistyczne, stanowiące faktycznie jakby instytuty naukowe, poprzez muzea okręgowe, które niejednokrotnie de facto koordynują prace naukowo-badawcze prowadzone w województwie w zakresie dyscyplin reprezentowanych przez dany danego muzeum, aż po muzea regionalne, podejmujące wycinkowe badania naukowe, których owocem są często regionalne opracowania monograficzne.

Chociaż każda wystawa łączy się z bardzo poważnymi pracami naukowymi i w rezultacie końcowym daje efekt o charakterze naukowym i upowszechnieniowym, najbardziej reprezentatywne dla osiągnięć naukowych muzeów są ich

periodyczne wydawnictwa w postaci roczników, studiów, materiałów itp.

W 1961 r. ukazało się 157 pozycji wydawnictw muzealnych, w tym 64 pozycje muzeów centralnych i 93 pozycje muzeów podległych radom narodowym. Wydano 24 tomy roczników muzealnych, zawierających szereg bardzo cennych prac naukowych, materiałów, informacji, komunikatów. Niektóre z tych roczników, posiadają wieloletnie tradycje, a ukazywanie się ich obecnie stanowi kontynuację badań naukowych w dziedzinie historii sztuki, archeologii, etnografii itp. Można tutaj przykładowo wymienić Roczniki Muzeów Narodowych w Warszawie, Krakowie i Poznaniu oraz Państwowego Muzeum Archeologicznego.

Inne, których wydawanie zapoczątkowano w ostatnich latach (np. Materiały Pomorza Zachodniego, Roczniki Olsztyńskie, Białostockie czy Lubuskie), zawierają bogaty materiał związany nie tylko z wynikami badań prowadzonych bezpośrednio przez muzea, ale również wiele cennych prac dotyczących historii, archeologii, sztuki, etnografii, historii architektury i współczesnych problemów gospodarczo-społecznych z terenów objętych działalnością danego muzeum. Należy zwrócić uwagę na fakt, że muzea ściśle współpracują przy wydawaniu roczników z towarzystwami regionalnymi oraz ośrodkami naukowo-badawczymi z innych terenów kraju, prowadzącymi badania naukowe dotyczące problematyki województw, w których ukazuje się dany rocznik, przy pełnym zrozumieniu i poparciu prezydów rad narodowych. Na skutek tego muzea okręgowe w niektórych województwach, zwłaszcza nie posiadających uczelni typu humanistycznego, stają się poważnymi placówkami naukowymi, zastępującymi je — przynajmniej w pewnej mierze — na odcinku organizowania badań w powiązaniu z planami Polskiej Akademii Nauk. W Polsce Ludowej ukazało się 1025 naukowych wydawnictw muzealnych i 980 popularnych o charakterze upowszechnieniowym. Cyfry te nie obejmują prac indywidualnie podejmowanych przez naukowych pracowników muzeów. Osobny rozdział stanowią badania tere-

nowe prowadzone przez muzea archeologiczne i etnograficzne w porozumieniu z Polską Akademią Nauk. W latach 1959—1960 muzea archeologiczne wykazały 158 badań stacjonarnych, prowadzonych systematycznie i ponad 1000 zwiadowczo, natomiast muzea etnograficzne prowadziły 53 badania stacjonarne i 833 penetracyjne.

Rok 1961, w którym wysunęliśmy hasło „Muzea — uniwersytetami kultury”, przyniósł poważne osiągnięcia. Dane dotyczące roku 1962, zebrane przez Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, świadczą o stale rosnącym społecznym oddziaływaniu muzealnictwa.

W roku ubiegłym muzea zorganizowały 458 wystaw czasowych, podczas gdy w roku 1961 było ich 399; wzrost wynosi zatem 59 wystaw. Podobnie wystaw objazdowych było 186 w porównaniu z 128 w roku poprzednim, a oświatowych 445 tj. o 130 więcej niż w roku 1961. Te cyfry świadczą o dużej ruchliwości charakteryzującej w ostatnim czasie muzea na odcinku wystawienniczym, wykorzystaniu zbiorów dla wystaw objazdowych i wysiłku pracowników muzealnych.

Jakie społeczne zainteresowanie wywołały wystawy muzealne, których w sumie było 1.089? Odpowiedź na to pytanie dają nam znów cyfry wynikające z obliczeń statystycznych. Wystawy stałe i czasowe w gmachach muzealnych zwiędziło 7.586.200 osób, wystawy objazdowe 1.722.000, a wystawy oświatowe 1.415.503.

W odczytach organizowanych przez muzea wzięło udział 596.848 słuchaczy, na seansach filmowych w muzeach było 521.327 widzów, a koncertów organizowanych przez muzea wysłuchało 2.750 osób. Jeżeli dodamy do tego, że wystawy organizowane przez Stowarzyszenie Historyków Sztuki oglądało 271.475 osób, to otrzymany imponującą cyfrę 12.116.100 osób ogólnej frekwencji korzystających z usług muzeów, czyli ponad milion więcej niż w poprzednim — 1961 roku. Jest to osiągnięcie bardzo poważne, tym bardziej, że rok 1961 uważaliśmy za szczytowy ze względu na wystawy skarbów narodowych zwróconych z Kanady, które wzbudzały szczególnie duże zainteresowanie.

Analiza cyfr wykazuje, że istotnie frekwencja na wystawach stałych i czasowych eksponowanych w gmachach muzeów nieznacznie zmniejszyła się o około 275.000, natomiast bardzo poważnie wzrosła frekwencja na wystawach objazdowych, bo o 532.500 i na wystawach oświatowych o 357.000, co jest wynikiem zwiększenia przez muzea ilości wystaw tego typu.

Statystyka ta nie obejmuje w chwili obecnej muzeów poza resortowych, a nie zapominajmy, że są wśród nich placówki tak popularne jak: Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, Muzeum Poczty we Wrocławiu, Muzeum Techniki i Muzeum Ziemi w Warszawie.

Osiągnięcia muzealnictwa w roku 1962, będące rezultatem poważnego wkładu pracy, jak też środków danyh przez państwo do dyspozycji muzeów, świadczą o tym, jak poważnym instrumentem wychowawczym są muzea i jak duże możliwości posiadają one dla popularyzacji wiedzy, kultury i sztuki.

Jakkolwiek obraz stanu naszego muzealnictwa oraz jego osiągnięć naukowych i oświatowych może napawać optymizmem, nie możemy zapominać, że istniejące muzea wymagają bardzo poważnych nakładów finansowych, że trzeba dać im nowoczesną bazę działania w postaci sprzętu technicznego, powiększyć przestrzeń ekspozycyjną, dokonać remontów i adaptacji gmachów, wzmocnić pod względem kadrowym zarówno muzea okręgowe jak przede wszystkim muzea regionalne.

Jest rzeczą powszechnie wiadomą, że nowoczesnie pojęte muzealnictwo wymaga dużych powierzchni wystawowych, zaplecza magazynowego oraz pomieszczeń na pracownie i laboratoria. Stąd potrzeby inwestycyjno-budowlane przy zachowaniu maksimum funkcjonalności w połączeniu z nowoczesnymi rozwiązaniami architektonicznymi. Stąd konieczność rozbudowy trzech muzeów narodowych w Warszawie, Poznaniu i Krakowie. Żle się stało, że w ubiegłym dziesięcioleciu nie rozwiązano tego problemu w żadnym z wymienionych powyżej ośrodków. A przecież jest to sprawa niezwykle żywotna dla upowszechnienia kultury, gdyż

chodzi tu nie tylko o pomieszczenie dla bezcennych wykopaliisk śródziemnomorskich ekspedycji Muzeum Narodowego w Warszawie, ale również o stworzenie stałej galerii, która nie byłaby zmuszona do ustępowania miejsca wystawom czasowym; chodzi o rozładowanie magazynów Muzeum Narodowego w Krakowie, które eksponuje zaledwie kilka procent swych zbiorów.

Mamy wprowadzić kilka muzeów etnograficznych, ale wciąż jeszcze nie możemy zaprezentować w stolicy stałej ekspozycji polskiej etnografii i sztuki ludowej. Stąd zapoczątkowanie budowy gmachu Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej jest jednym z czołowych zadań inwestycyjnych muzealnictwa.

Niebawem wejdzimy w 20 rok Polski Ludowej, która jest dziełem nie tylko naszego pokolenia ale wielu pokoleń polskich rewolucjonistów. Powstało wprowadzić Muzeum Historii Polskiego Ruchu Rewolucyjnego, ale jego tymczasowa siedziba nie nadaje się do stworzenia stałej ekspozycji, stąd znów zadanie inwestycyjne, czekające nas być może w niedalekiej przyszłości.

Śląsk od dawna domaga się odbudowy Muzeum w Katowicach, zburzonego w barbarzyński sposób przez hitlerowców.

Muzeum Techniki, ulokowane w salach Palacu Kultury i Nauki, wymaga zupełnie odmiennych warunków. Być może potrzeby te znajdują rozwiązanie w budowie planowanego w perspektywie rozwoju Warszawy Ośrodka Krzewienia Kultury Technicznej.

Zasygnalizowany już powyżej rozwój muzealnictwa regionalnego, mimo tendencji do ograniczania go ze względów natury finansowej, z całą pewnością będzie następował również i w najbliższych latach. Jest on wynikiem decentralizacji i w miarę jej pogłębiania się każdy powiat będzie zmierzał do przedstawienia swej historii, kultury i osiągnięć gospodarczych w formie stałej ekspozycji. Muzea te będą musiały spełniać podwójną rolę: służyć współczesnym potrzebom społeczeństwa i stanowić atrakcję dla turystów. Bez tego ich

powstanie nie byłoby uzasadnione. Nie mogą to być muzea „powielone”, muszą posiadać swoją specyfikę, a równocześnie powinny — jeżeli nie wszystkie to poważna ich część — służyć trzem celom: podnoszeniu wiedzy technicznej, upowszechnianiu postępowej myśli agrotechnicznej i znajomości terenu.

W dziedzinie muzealnictwa technicznego konieczne jest, większe niż w chwili obecnej, zainteresowanie prezydów rad narodowych. Poważnym krokiem naprzód na tym polu byłoby utworzenie w muzeach okręgowych działów historii, nauki i techniki, które — oprócz zagadnień typowo muzealnych — mogłyby z ramienia konserwatora wojewódzkiego sprawować ochronę zabytków techniki. Z czasem działy te przekształciłyby się w samodzielne oddziały lub muzea. Istnienie Muzeum Techniki w Warszawie zapewniłoby tym działom, a później muzeom pomoc i merytoryczną opiekę. Takie rozwiązanie mogłoby chociaż w części zaspokoić potrzeby w zakresie muzealnictwa technicznego.

gorzej przedstawiają się perspektywy muzealnictwa rolniczego. Problemem jego rozwoju powinien zająć się przede wszystkim resort Rolnictwa. Istnieje wprawdzie uchwała kolegium tego resortu o powołaniu Centralnego Muzeum Rolnictwa i tymczasowej jego lokalizacji w Puławach, ale do realizacji jeszcze daleko. A cóż dopiero mówić o rozwoju sieci muzeów tego typu! Jedyne wyjście z tej sytuacji polega wyłącznie na nagięciu profilu muzeów regionalnych, zarówno istniejących jak i nowo powstających, w kierunku problematyki przyrodniczo-agrotechnicznej.

Perspektywy rozwojowe muzealnictwa przyrodniczego nie zapowiadają się zbyt optymistycznie. Najbliższe lata nie rokują możliwości powstania dużych, nowoczesnych muzeów typu przyrodniczego. Wysiłki nasze mogą przynieść jedynie rezultaty na polu udostępniania istniejących działów zamkniętych i wzbogacania zbiorów. Główny kierunek: muzea regionalne i okręgowe, a potem dopiero posunięcia łączące się z nowymi inwestycjami i tworzeniem nowych centralnych muzeów przyrodniczych.

Lansowana swego czasu koncepcja tworzenia muzeów podstawowych, obrazujących powstanie życia i rozwój społeczeństwa, zrealizowana w Gorzowie i częściowo w Radomiu, nie zdała egzaminu. Tego rodzaju „typowe” i „powielone” muzea, zarządzane według pewnego schematu, nie mogłyby cieszyć się zainteresowaniem. Należałoby jednak zastanowić się nad możliwością i celowością powołania do życia jednego tego rodzaju muzeum „odschematyzowanego” i nowocześnie pomyślanego.

Powołanie w ostatnich latach kilku muzeów historii ruchu rewolucyjnego jest zapowiedzią rozwoju tej gałęzi muzealnictwa. Muzea te, pomyślane na skalę województwa, ukazują rewolucyjne tradycje, zabezpieczają cenne dokumenty i ekspozycje. Zaletą ich jest wydobycie materiałów oryginalnych i zróżnicowanie ekspozycji. Muzea te podejmują bardzo istotne zadanie — zadanie dokumentacji współczesności.

Problem dokumentacji współczesności musi być rozwiązany w celu zabezpieczenia w sposób planowy, przy zastosowaniu naukowej selekcji, tego wszystkiego, co dla naszych czasów jest istotne, charakterystyczne i może je obrazować po włączeniu do ekspozycji już dziś czy też w przyszłości.

Wznowionym zadaniem, leżącym na pograniczu muzealnictwa i ochrony zabytków architektury drewnianej, jest zakładanie skansenów, które powstają w szeregu województw. Opole, Chorzów, Podhale, Rzeszowszczyzna, Mazowsze, Olsztynek, Koszalińskie — to tereny, które mają mniej lub bardziej zaawansowane prace nad budową skansenów. Całkowite zorganizowanie ich zajmie z całą pewnością najbliższe 5-lecie.

Dalsze prowadzenie prac naukowych, badań, atrakcyjne ekspozycje, stosowanie różnorodnych form pracy upowszechnieniowej pod hasłem „Muzea — uniwersytetami kultury” — powinno przyczynić się do pogłębienia roli muzealnictwa w społeczeństwie.

MIECZYŚLAW PTAŚNIK

Dyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki

Z NASZEGO MUZEUM

Jak już zapowiadaliśmy, grudziądzkie Muzeum zostało zaproszone do wzięcia udziału w obchodach Tysiąclecia Państwa Polskiego we Francji. Odpowiedzią na to było wysłanie do Francji w ubiegłym roku naszej wystawy pt. „Toruńska Grafika Artystyczna“, którą obejrzało wiele ośrodków we Francji. Obecnie przygotowana została do eksponowania w Muzeum na Zamku w Lunéville pod Nancy, dawnej siedzibie króla Polski i księcia Lotaryngii i Baru — Stanisława Leszczyńskiego — grudziądzka Galeria Współczesnego Malarstwa Pomorskiego. W tym celu odbyło się w naszym Muzeum w miesiącu kwietniu br., z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Kultury i Sztuki, kilka posiedzeń specjalnej komisji, na których dokonano selekcji zestawu GWMP, kwalifikując do wystania do Francji 99 prac malarzkich 37 artystów. Ekspozycja ta zostanie otwarta na Zamku w Lunéville w dniu 23 czerwca 1963 r. Towarzyszy jej we Francji — jako komisarz wystawy — dyrektor Muzeum w Grudziądzu mgr Zbigniew Czerski. Członkami Komitetu Honorowego wystawy są przedstawiciele władz oraz świata kultury i nauki obu państw.

Do omawianej wyżej wystawy Muzeum nasze wydało stosowny, obszerny katalog, opracowany przez mgra Z. Czerskiego, zawierający: wstęp, noty biograficzne i aktualne fotografie wszystkich eksponowanych malarzy oraz kilkadziesiąt reprodukcji obrazów wystawionych w Galerii. Katalog został wydany w języku francuskim. Specjalny plakat, obwolutę i stronę tytułową do katalogu projektował bydgoski artysta - plastyk Dzdzisław Nowak - Czarny. Reprodukcje obrazów w katalogu wykonał toruński artysta - fotografik Alojzy Czarnecki.

Konsulat PRL w Lyonie nadesłał nam kilka informacji o wystawach naszej „Toruńskiej Grafiki Artystycznej“ we Francji. Oto one: w drugiej połowie kwietnia br. w mieście Uzès (departament Gard), staraniem miejscowego koła „France-Pologne“ i Konsulatu otwarta była wystawa toruńskiej grafiki w Salle des Fêtes Merostwa. W uroczystości otwarcia wystawy brali udział: konsul PRL w Lyonie — mgr Bartnik, mer miasta Uzès, prezes koła „France-Pologne“ i inne osobistości. Wystawę w czasie jej trwania obejrzało 600 osób.

W dniach od 4 do 12 maja br. wystawa ta otwarta była w siedzibie „Tourisme et Travail“ w Montpellier (dep. Hérault). W jej otwarciu uczestniczyli m. in.: z-ca mera Montpellier — prof. Turpini (dziekan wydziału prawa), kierownictwo „Tourisme et Travail“, sekretarz generalny „France-Pologne“ — prof. Hugonnot, v-konsul Maillik. Wystawę zwiedziło około 500 osób.

Wydział Kultury Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Toruniu przysłał nam dane dotyczące wystawy plakatu propagującego Galerię Współczesnego Malarstwa Pomorskiego z grudziądzkiego Muzeum. Wystawa ta była eksponowana w lokalu kawiarni „Pod Modrym Fartuchem“ przy Rynku Nowomiejskim w Toruniu w dniach 14—24 marca br. Frekwencja zwiedzających ekspozycję wyniosła około 3.500 osób, do czego przyczyniła się niewątpliwie reklama wystawy, dokonana przy pomocy komunikatów prasowych, a poprzedzająca jej otwarcie. Organizatorami wystawy w Toruniu byli: Wydział Kultury Prezydium MRN i Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne.

Z okazji „Dni Ochrony Zabytków” oraz „Dni Oświaty, Książki i Prasy” Muzeum nasze uruchomiło kino oświatowe pn. „Kultura”. Na kilku seansach filmowych wyświetlono bezpłatnie kilkanaście filmów oświatowych, głównie z dziedziny etnografii i historii. Kino oświatowe w Muzeum czynne było w miesiącu maju br. Podobne seanse filmów oświatowych były organizowane w tym samym okre-

sie (miesiąc maj br.) w kilku ośrodkach wiejskich powiatu grudziądzkiego.

Również w „Dniach Ochrony Zabytków” wydany został trzeci kolejny informator o zabytkach ziemi chełmińskiej — „Zabytki powiatu brodnickiego”, oprac. przez Józefa Blachnio, adiunkta naszego Muzeum. Wydawcą informatora jest Wydział Oświaty i Kultury PRN w Brodnicy. (bos)

* Sekcja teatralna KPTK w Grudziądzu — po udanej inauguracji swej działalności w styczniu br. — zorganizowała kolejny występ Teatru Propozycji z Bydgoszczy. W dniu 25 marca br. artyści tego Teatru wystąpili ze sztuką wybitnego współczesnego dramaturga szwajcarskiego E. Dürrenmatta pt. „Fizycy”. Przedstawienie odbyło się w wypełnionej po brzegi sali klubowej Szpitala przy ul. Świerczewskiego.

* W dniu 25 kwietnia br. w grudziądzkim Teatrze Ziemi Pomorskiej sekcja muzyczna KPTK zorganizowała kolejny koncert orkiestry Filharmonii Pomorskiej z Bydgoszczy pod dyrekcją Zbigniewa Cnwedczuka, z udziałem solistki Antoniny Kaweckiej (sopran) — primadonny Opery Poznańskiej. Koncert — przy pełnym składzie instrumentalnym orkiestry, melodyjnym repertuarze (Moussorgski, Dworzak, Czajkowski, Bizet, Mascagni) oraz doskonałej interpretacji tak utworów orkiestralnych jak i wokalnych — był udaną imprezą propagującą dobrą muzykę wśród szerokiego grona odbiorców.

* Sekcja foto-filmowa KPTK zorganizowała w miesiącu maju br. interesujący pokaz-wystawę prac fotograficznych swoich członków. Wystawa — ciesząca się ogromnym powodzeniem — była urządzona w witrynach kawiarni NOT „Klubowa” przy ul. Wybickiego w Grudziądzu.

* KPTK zorganizowało w dniu 9 maja br. w Bibliotece Miejskiej w Grudziądzu odczyt, którego autorką była Anna Ludwika Czerna z Krakowa. Prelegentka mówiła o najnowszej poezji francuskiej, ilustrując ją licznymi utworami we własnym przekładzie.

* Sala Teatru Ziemi Pomorskiej w Grudziądzu była w dniu 12 maja br. miejscem popisu muzycznego uczestników ognisk muzycznych z Grudziądza, Brodnicy, Wąbrzeźna, Świecica i Golubia-Dobrzynia. Impreza ta — zorganizowana przez KPTK — obok przeglądu dorobku w dziedzinie krzewienia i upowszechniania kultury muzycznej, stanowiła eliminację do popisu wojewódzkiego w Bydgoszczy, zaplanowanego na koniec miesiąca czerwca br. W przeglądzie uczestniczyła także grudziądzka Orkiestra Symfoniczna.

* W dniu 19 maja br. urządzono w Łasinie koncert Orkiestry Symfonicznej KPTK w Grudziądzu pod dyrekcją Wacława Sadowskiego, z udziałem żeńskiego zespołu wokalnego pod kierownictwem mgra Eugeniusza Małkiewicza. Po koncercie odbyło się zebranie organizacyjne, na którym utworzono łańską filię grudziądzkiego Oddziału Kujawsko-Pomorskiego Towarzystwa Kulturalnego, skupiającą przeszło 20 osób.

(kor)

nowinki muzealne

JUBILEUSZOWE WYSTAWY MALARSTWA I GRAFIKI W STRALSUNDZIE (NRD). W Muzeum Kulturalno-Historycznym w Stralsundzie (NRD) czynne były jubileuszowe wystawy dorobku artystycznego dwóch malarzy starszego pokolenia: Katarzyny Bamberg — w 90-lecie urodzin i Eryka Klieferta — w 70-lecie urodzin. Wystawa obrazowała osiągnięcia twórcze tych autorów w zakresie malarstwa i grafiki.

ARTYSTYCZNE RĘKODZIELNICTWO ZJEDNOCZONEJ REPUBLIKI ARABSKIEJ. Również w Muzeum Kulturalno-Historycznym w Stralsundzie udostępniono interesującą wystawę artystycznego rękodzielnictwa Zjednoczonej Republiki Arabskiej. Ekspozycja czynna była w okresie od 26 maja do 30 czerwca 1963 r.

XX-LECIE POWSTANIA W GETCIE WARSZAWSKIM. W Ośrodku Kultury Polskiej w Berlinie demokratycznym otwarto wystawę z okazji XX-lecia powstania w getcie warszawskim, zatytułowaną „Męczeństwo, Walka, Zagłada”.

POLSKIE MALARSTWO W KARLSRUHE. W Badeńskiej Galerii Sztuk Pięknych w Karlsruhe została uruchomiona wystawa malarstwa polskiego, obrazująca dorobek artystyczny Polski od XIX wieku aż po dzień dzisiejszy. Wystawę przygotowało Muzeum Naro-

dowe w Warszawie; uprzednio była ona eksponowana w Essen i Stuttgartarcie, a od połowy maja — w Bremie.

SZTUKA POLSKA W LILLE. W siedzibie Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Polskich w Lille (Francja) otwarta została wystawa obrazów artysty-amatora P. Wiącka, byłego górnik z środkowej Francji. Na tematykę obrazów, zajmujących trzy sale, składa się życie i historia emigracji polskiej we Francji w okresie międzywojennym i wojennym.

POLSKIE WYSTAWY W LONDYNIE. W Szkole Studiów Słowiańskich Uniwersytetu Londyńskiego udostępniono wystawę 36 prac malarzkich i graficznych 12 młodych artystów

polskich grupy „Krag”. Prace swe wystawiają: Ewa Buczyńska, Celina Wodnicka, Walenty Gabrysiak, Włodzimierz Kunz, Lucjan Mianowski, Stanisław Wójtowicz i Józef Ząbkowski z Krakowa i Nowej Huty, Adam Falkiewicz, Klemens Felchnerowski, Kazimierz Rojewski i Marian Szpakowski z Zielonej Góry oraz Joanna Zemojtel z Wrocławia.

Wystawę prac Polki z kraju — Zofii Karzewskiej-Poreyko z Warszawy — urządził także Klub Lotników w Londynie. Wystawa składała się m. in. z 11 płócien pochodzących z ostatniego okresu twórczości artystki.

ZE ŚWIATA

Z KRAJU

XX-LECIE LUDOWEGO WOJSKA POLSKIEGO W TWÓRCZOŚCI PLASTYCZNEJ. Pod takim tytułem urucho-

miono w warszawskiej „Zachęcie” wielką ekspozycję prac malarskich i rzeźbiarskich kilkudziesięciu artystów pla-

styków, obrazującą historię, rozwój, znaczenie i siłę Ludowego Wojska Polskiego. W wystawie uczestniczą współcześnie artyści z całej Polski.

OTWARCIE ZBROJOWNI NA WAWELU. W Zamku Królewskim na Wawelu otwarto wielką ekspozycję w zrekonstruowanej i wzbogaconej o nowe cenne zabytki zbrojowni wawelskiej. Jednocześnie ze zbrojownią został otwarty zreorganizowany i wzbogacony o wiele nowych eksponatów Skarbiec Koronny na Wawelu. Większość spośród blisko 900 eksponatów w zbrojowni to militaria z XVI i XVII wieku, o unikalnej wartości historycznej i zabytkowej.

MUZEUM W STUTTHOFIE. Na miejscu byłego obozu koncentracyjnego w Stutthofie koło Gdańska powstało muzeum martyrologii więźniów tego obozu. Jest ono trwałym pomnikiem historycznym o wybitnym znaczeniu międzynarodowym, licznie zwiedzanym przez tysięcy rzesze turystów. Muzeum, które działa dopiero rok, może się poszczycić kilkoma poważnymi osiągnięciami naukowo-badawczymi i oświatowymi oraz licznymi kontaktami z byłymi więźniami obozu w kraju i za granicą.

WARSZAWSKIE WYSTAWY. Warszawa gościła niedawno kilka atrakcyjnych wystaw zagranicznych twórców: wystawę rzeźby Bruno Giorgiego — jednego

z czołowych rzeźbiarzy współczesnych Ameryki Łacińskiej (Galeria ZPAP na MDM-ie), wystawę węgierskiego malarza okręgu międzywojennego — Vilmosa Aba-Novaka (Zachęta), wystawę grafiki chińskiej (PKiN).

SESJA W RADOMIU. W maju br. odbyła się sesja naukowa w Radomiu, poświęcona ocenie badań naukowych nad historią Radomia i regionu radomskiego. Organizatorami sesji, która odbywała się w radomskim Muzeum, byli: Miejska Komisja Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, Klub Miłośników Radomia i Ziemi Radomskiej, Muzeum Miejskie w Radomiu i Wojewódzkie Archiwum Państwowe Oddział Radom.

SZKICE OLEJNE JANA MATEJKI. To tytuł wystawy w Muzeum Sztuki w Łodzi, zorganizowanej w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego oraz 125 rocznicy urodzin Jana Matejki.

TWÓRCZOŚĆ MAKSYMILIANA BROŻKA. W Muzeum Regionalnym w Częstochowie czynna była wystawa malarstwa, grafiki i rysunku Maksymiliana Brożka.

75-LECIE TWÓRCZOŚCI FRANCISZKI BURZYŃSKIEJ. W salach Muzeum Narodowego w Łowiczu uodostępniono ekspozycję sztuki ludowej z okazji 75-lecia twórczości znanej artystki ludowej Franciszki Burzyńskiej.

Z POMORZA

NORWESKA SZTUKA LUDOWA W TORUNIU. W Muzeum Etnograficznym w Toruniu czynna była interesująca wystawa norweskiej sztuki ludowej, na którą złożyły się eksponaty wypożyczone ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Oslo. Wśród eksponatów, pochodzących z XVII i XIX w., znajdowały się tkaniny, hafty, stroje meble, wyroby snycerskie itp.

TRADYCYJNE RYBOŁÓWSTWO LUDOWE W POLSCE. To tytuł wystawy czynnej w Sali Rybackiej Muzeum Etnograficznego w Toruniu. Ekspozycja zgromadziła wiele wartościowych zabytków, wśród nich sporo unikalnych.

MALARSTWO STEFANA WOJCIECHOWSKIEGO. W toruńskim Dworze Artusa była dostępna zwiedzającym wy-

stawa pośmiertna Stefana Wojciechowskiego, zmarłego niedawno artysty-malarza, wykładowcy na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

DNI OCHRONY ZABYTEKÓW. Z okazji dorocznych „Dni Ochrony Zabytków” odbył się w Muzeum im. L. Wyczółkowskiego w Bydgoszczy cykl odczytów poświęconych zagadnieniom ochrony zabytków archeologicznych, architektonicznych i numizmatycznych. Współorganizatorem cyklu odczytów był Wojewódzki Konserwator Zabytków.

TWÓRCZOŚĆ JERZEGO GNATOWSKIEGO. Również z okazji „Dni Ochrony Zabytków” Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne i Wojewódzki Konserwator Zabytków w Bydgoszczy zorganizowali wystawę pn. „Zabytki województwa bydgoskiego w akwareli i drzeworytach Jerzego Gnatowskiego”. Wystawa czynna była w Małym Salonie Wystawowym w Bydgoszczy.

WYSTAWA MALARSTWA TADEUSZA MAŁACHOWSKIEGO. Z okazji obchodów „Dni Oświaty, Książki i Pracy” Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne, Redakcja „Dziennika Wieczornego” oraz Biuro Wystaw Artystycznych w Bydgoszczy urządzili wystawę indywidualną Tadeusza Małachowskiego. Ekspozycja czynna była w salach BWA w Bydgoszczy.

WYSTAWA PRAC TEODOROWICZÓW. Biuro Wystaw Artystycznych i Muzeum Kujawskie we Włocławku zorganizowali z okazji „Dni Oświaty, Książki i Prasy” wystawę prac artystów pla-

styków: Jerzego, Heleny i Konstantego Teodorowiczów.

GRAFIKA ŁUKASZA PŁOTKOWSKIEGO. W Klubie ZMS „Salamandra” w Bydgoszczy w związku z XX-leciem ZMW od dnia 23. V. br. wystawiał swą grafikę, związaną tematycznie z walką młodzieży polskiej z okupantem hitlerowskim, plastyk-amator Łukasz Płotkowski.

WYSTAWA PRAC STEFANA KOŚCIELECKIEGO. W Klubie Międzynarodowej Prasy i Książki w Toruniu czynna była wystawa 28 prac olejnych i grafik Stefana Kościeleckiego, jednego z twórców Grupy 17 Młodszych, absolwenta Wydziału Sztuk Pięknych UMK, a obecnie asystenta tegoż wydziału.

I OGÓLNOPOLSKA WYSTAWA GRAFIKI STUDENCKIEJ. W auli toruńskiego Dworu Artusa czynna była wystawa grafiki studenckiej, na której zgromadzono 200 prac z 5 najaktywniejszych ośrodków artystycznych: Warszawy, Krakowa, Gdańska, Wrocławia i Torunia.

TWÓRCZOŚĆ ITALO ZETTI. W salach BWA w Toruniu dostępna była wystawa grafiki włoskiego twórcy z Mediolanu — Italo Zetti. W otwarciu wzięł udział I sekretarz ambasady Republiki Włoskiej w Polsce — Enzo Montano. Z Torunia przeniesiono wystawę do Bydgoszczy.

WYSTAWA WITOLDA WASIKA. W Muzeum im. L. Wyczółkowskiego w Bydgoszczy uruchomiono wystawę prac olejnych Witolda Wasika, która jest plonem 4-letnich poszukiwań twórczych tego artysty.

(now)

WYDAWNICTWA NADESŁANE

Ausstellung zum Zehnjährigen Bestehen der Deutschen Akademie, katalog, Berlin 1960 (dar Deutsche Akademie der Künste w Berlinie).

Cynkałowski A. — **Materiały do pradziejów Wolynia**, Warszawa 1961 (dar Muzeum Archeologicznego w Warszawie).

Daniel Chodowiecki, Johann Gottfried Schadow; Karl Blechen, katalog, Berlin 1960 (dar Deutsche Akademie der Künste w Berlinie).

Dubrunfaut (katalog wystawy gobelinów Dubrunfauta), Warszawa 1962 (dar CBWA w Warszawie).

Gruszczyński Włodzimierz — **Projekt ukształtowania nawierzchni krakowskiego rynku**, Kraków 1962 (dar Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie).

Jastrzębska Mirosława — **Wróżby i zabiegi magiczne związane z dniem wigilijnym w powiecie brzezińskim** (Łódzkie Studia Etnograficzne, tom III), Łódź 1961 (dar Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi).

Jastrzębski Józef — **Lecznictwo ludowe w Załęczu Wielkim** (Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi), Łódź 1961 (dar j.w.).

Niektóre zwyczaje i wierzenia wiosenne z pow. brzezińskiego (Łódzkie Studia Etnograficzne, tom III), Łódź 1961 (dar j.w.).

Otto Pankok, Handzeichnungen, Druckgraphik, Plastik, katalog, Berlin 1961 (dar Deutsche Akademie der Künste w Berlinie).

Państwowy Teatr Popularny w Grudziądzu (programy), Grudziądz 1962 (dar Aleksandra Gąssowskiego).

Stanisław Krzyształowski — **Malarstwo**, katalog, Kraków 1962 (dar Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie).

Z działalności PPR i ZMW w woj. pomorskim, Toruń 1962 (dar mgra Zbigniewa Czerskiego).

Wydawca: Muzeum w Grudziądzu, ul. Wodna 3/5, tel. 31-39
Redaguje Kolegium. Nakład 500 egz.

GrZGraf. 2081 - 26.6.63 - Bz - 18/335 - 800